

Feruza DAVRONOVA,
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti katta o'qituvchisi, PhD
E-mail: feruza_davronova_82@mail.ru

Tarix fanlari nomzodi, professor F.Axmedshina taqrizi asosida

INTERSECTORAL SOCIAL COOPERATION AS AN IMPORTANT FACTOR IN THE FORMATION OF GENDER CULTURE IN MODERN SOCIETY

Annotation

This article analyzes the issue of increasing the social and political activity of citizens at a new stage of development of Uzbekistan, including the integration of gender culture as a value in the formation of gender equality in society. Therefore, it is important to consider that ensuring knowledge of the constitutional rights, privileges and opportunities of women, who make up half of our people, their comprehensive protection and use are the main elements of the strategic goal of the state. The article provides a number of proposals and conclusions on the issue of increasing political literacy and the participation of women in the formation of an inclusive society.

Key words: Social cooperation, gender equality, gender culture, values, society, political activism, social equality, inclusive society, political literacy, political participation, sector.

МЕЖСЕКТОРАЛЬНОЕ СОЦИАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ГЕНДЕРНОЙ КУЛЬТУРЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Аннотация

В данной статье анализируется вопрос повышения общественной и политической активности граждан на новом этапе развития Узбекистана, в том числе интеграции гендерной культуры как ценности при формировании гендерного равенства в обществе. Поэтому важно учитывать, что обеспечение знаний конституционных прав, привилегий и возможностей женщин, составляющих половину нашего народа, их всесторонняя защита и использование являются основными элементами стратегической цели государства. В статье приведён ряд предложений и выводов по вопросу повышения политической грамотности и участия женщин в формировании инклюзивного общества.

Ключевые слова: Социальное сотрудничество, гендерное равенство, гендерная культура, ценности, общество, политический активизм, социальное равенство, инклюзивное общество, политическая грамотность, политическое участие, сектор.

ZAMONAVIY JAMIYATDA SEKTORLAR ARO IJTIMOYIY HAMKORLIK GENDER MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM OMILI SIFATIDA

Аннотация

Mazkur maqolada O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, jumladan, jamiyatda gender tengligini shakllantirish barobarida gender madaniyatini qadriyat o'laroq integratsiyalash masalasi tahlilga tortiladi. Binobarin, xalqimizning yarmini tashkil etadigan xotin-qizlar qatlamining o'z haq-huquqlari, imtiyozlari va kafolatlarini anglashi, himoyalaniishi va o'z imkoniyatlaridan foydalanishini ta'minlash bu boradagi amalga oshirilayotgan strategik maqsadning muhim omillari ekanligi borasida atroflicha fikr yuritiladi. Inklyuziv jamiyatni shakllantirishda xotin-qizlarning siyosiy savodxonligi va ishtirokini oshirish masalasi bo'yicha qator taklif va xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy hamkorlik, gender tenglik, gender madaniyati, qadriyat, jamiyat, siyosiy faollik, ijtimoiy tenglik, inklyuziv jamiyat, siyosiy savodxonlik, siyosiy ishtirok, sektor.

Kirish. Dunyoning ko'pgina ilmiy tadqiqot markazlarida ayollarning davlat boshqaruvidagi ishtiroki ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyotga xizmat qilishi, uning yetakchi va zaruriy omillari kabi masalalar ilmiy izlanishlarning muhim ob'yektiga aylanmoqda. Bu borada, xalqaro darajadagi «Ayollar, biznes va qonun indeksi», «Ayollar, tinchlik va xavfsizlik indeksi», «Global gender tafovuti» va milliy parlamentlardagi ayollarning faollik ko'rsatkichlari mezonlari davomli ravishda aks ettirib borilmoqda. Biroq muammo qamrovining kengligi hamda o'ziga xosligi hisobga olinsa, mazkur ko'rsatkichlarni xalqaro va har bir mamlakat miqyosida ifodalash va uning sabablarini aniqlashning samarali mexanizmlarini tadqiq qilish zarurati yuzaga kelmoqda.

O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida xotin-qizlarga oid davlat siyosatida tub islohotlar amalga oshirilgani, uzviy, bosqichma-bosqich, izchil va tadrjiiy ravishda davom etayotgani muhim ahamiyatga ega. Bu, xususan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish sohasidagi 5-maqsadi: Gender tengligini ta'minlash va barcha xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirishga mo'ljallangan ustuvor vazifalar mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar bilan mushtarakligida namoyon bo'ladi. Respublikamiz boshqaruv tizimida, parlament va mahalliy kengashlarda, turli sohalarida bilimdon va fidoyi xotin-qizlar ulushini ko'paytirish, ularning jamiyat hayotidagi o'rni va nufuzini yanada kuchaytirish

mamlakatimizda mazkur sohada amalga oshirilayotgan islohotlarning tub maqsadini tashkil etadi. Jumladan, ijtimoiy-siyosiy guruhlar, qatlamlar, sinflar, jinslar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni, murakkab va ziddiyatli masalalarni hal etishda yangi yondashuvlarni izlab topish bugungi kunning dolzarb va muhim vazifasidir. Qolaversa, gender tengsizlik, gender diskriminatsiyasi masalalari o'rganilishida ijtimoiy hamkorlik masalalari yanada ahamiyat kasb etishi tabiiy.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mamlakatimizda xotin-qizlarning intellektual salohiyati va tashabbuskorligini, davlat va jamiyat ishlarida faolligini qo'llab-quvvatlashga oid g'oya va fikrlar O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning asarlari va ma'ruzalarida o'z ifodasini topgan. Xususan, davlat rahbari tomonidan O'zbekistonda xotin-qizlarning faolligini oshirish, ularni qo'llab-quvvatlash, jamiyatdagi o'rni mustahkamlashga oid ilgari surilgan fikr-mulohazalar bugungi davrning ijtimoiy-siyosiy manzarasida yangicha dunyoqarash va mazmun kasb etmoqda.

Bugungi kunga qadar xotin-qizlar faolligi tadqiqot ob'yekti sifatida ijtimoiy fanlarning turli sohalarida o'rganib kelingan. Ayniqsa, xorij mamlakatlarida, mintaqa va o'zbek jamiyatida xotin-qizlar siyosiy faolligining ilmiy asoslariga bag'ishlangan ko'plab tadqiqot ishlari mavjud. O'zbekistonda ayollarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi ijtimoiy-siyosiy

faolligini oshirishning turli jihatlarini borasida – E.Sultonova, R.Samarov, A.Xuseynova, T.Narbayeralar tomonidan salmoqli tadqiqotlar yaratildi. Jamiyatda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini kengaytirish, gender tenglik, ayollarning ijtimoiy maqomini oshirish masalalari bo'yicha G.Matkarimova, D.Alimjonova, N.Niyazova, G.Raximova, G.O'razaliyeva, M.Inagomovlar monografik tadqiqotlar olib borishgan. Shu bilan birga, mazkur ob'jekt qo'shni va garb mamlakatlari olimlarining ham diqqat e'tiborida bo'lib kelmoqda. Bugungi kunda ayollarning ijtimoiy-siyosiy ishtirokini oshirish masalasi o'zbek siyosatshunosligida keng o'rganilmagan. Bu, o'z navbatida, xotin-qizlarni siyosat sub'ekti sifatidagi faolligini oshirish va saylovlardagi faol ishtirokini ta'minlashda amaliyot uchun zarur bo'lgan xulosa va takliflarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning samarali natijasi mavzuni, uning obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari, shuningdek, tadqiqot metodologiyasini aniq va puxta belgilanib olinishiga bog'liq. Avvalo, biz tadqiqot obyekti sifatida jamiyatda xotin-qizlarning siyosiy ongi, savodxonligi, siyosiy madaniyatini tahlil etar ekanmiz, maqsadimiz mamlakat taraqqiyotining yangi bosqichida ayollar siyosiy faolligini oshirishga xizmat qiladigan davlat boshqaruvidagi mavjud institusionallashuv mexanizmlarini takomillashtirishdan iboratdir. Mavzuni tadqiqi davomida Yangi O'zbekistonda ayollarning ijtimoiy-siyosiy faolligi, davlat va jamiyat boshqaruvidagi ishtirokini faollashtirishning zamonaviy tendensiyalariga alohida e'tibor qaratildi. Shu bilan birga, mamlakatimizda ayollar siyosiy faolligini oshirishga oid mexanizmlar, qonuniyatlar, strategik tamoyillar va konsepsiyalar o'rganildi. Tadqiqotning usullari sifatida tadqiqot jarayonida qiyosiy-tarixiy, tizimli-funksional, anketali so'rovnoma, ekspert so'rovi, intervyu usullari qo'llanilgan.

Tahlil va natijalar. XX asr oxiri va XXI asr boshlarida ijtimoiy hamkorlik tushunchasiga nisbatan «sektorlararo o'zaro ta'sir» nazariyasi vujudga keldi. Bu nazariya tarafdorlari ijtimoiy hamkorlikni mehnat munosabatlari doirasidan tashqariga olib chiqishdi. Mazkur nazariya tarafdorlari har uch sektor vakillarining ijtimoiy masalalarni hal qilishda o'zaro tortishuv va munozaralar jarayonida konsensusga erishish natijasida faoliyat yuritishlaridan kelib chiqadi. A.N.Mixeyevning ta'rifiga ko'ra, sektorlararo sheriklik, eng avvalo, sheriklarning maqsadlari, masshtabi, murakkabligi, harakat darajasi, ko'lam va rang-barangligi bilan bir-biridan farq qilib, jamiyatning barqaror taraqqiyotiga xizmat qiladi [3].

Sektorlararo ijtimoiy sheriklik kun tartibini belgilash va qabul qilingan qarorlarni hayotga tatbiq etishga ham qaratiladi. Ular mahalliy, milliy va global miqyosda mavjud bo'lsa-da, ayrim sheriklik, o'z navbatida, bir necha darajani ham qamrab olishi mumkin. Pirovardida esa, sektorlararo sheriklik o'ziga turli manfaatdor tomonlarni jamlaydi va ularga yangidan-yangi imkoniyatlarni ochib berishga yordam beradi. N.Sobchuk sektorlararo ijtimoiy sheriklikni odamlar yoki tashkilotlar o'zlarining resurslarini umumiy faoliyatni amalga oshirish uchun birlashtiradigan munosabatlarning maxsus shakli sifatida qaraydi [4]. I.Lebedeva esa sektorlararo ijtimoiy sheriklikni fuqarolik jamiyatining asosiy unsuri sifatida baholab, davlat, biznes va nodavlat notijorat sektorlari o'rtasidagi konstruktiv muloqot olib boriladigan makon sifatida e'tirof etadi [5]. S.Saidov ijtimoiy birdamlik va sektorlararo ijtimoiy sheriklikni ta'minlash, o'z o'rnida, aholining turli qatlam va ijtimoiy guruhlarini o'rtasidagi ziddiyat va tengsizliklarni bartaraf qilishga, pirovardida esa, jamiyatimizda ijtimoiy kapitalning (insoniy munosabatlar) rivojlanishiga olib keladi [6], deb hisoblaydi. Ijtimoiy sheriklikni strategik maqsadlarning birligiga asoslangan holda uch asosiy ishtirokchi – davlat, biznes va NNT birligini o'zaro ta'sir qiluvchi ijtimoiy tizim hamda ijtimoiy institut sifatida talqin qilish mumkin [2].

Mamlakatda ayollar siyosiy faolligini oshirishda mavjud institusionallashuv jarayonlarining ahamiyatini e'tirof etish maqsadga muvofiq. Siyosiy partiyadagi yetakchilik qilayotgan, saylovda nomzodligi ko'rsatilgan va NNTda faoliyat yuritayotgan xotin-qizlarni maqsadli rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash orqali ularning siyosiy ishtirokini oshirishga erishish mumkin bo'ladi [7]. Jumladan, siyosiy partiyaning yetakchi ayollari partiya ichki siyosati, tartibi va amaliy chora-tadbirlari har ikkala jins vakillari

uchun ham manfaatli, adolatli, shaffof va teng bo'lishini ta'minlaydigan strategik islohotlarni amalga oshirishda muhim o'rin egallaydi. Davlat boshqaruvi organlarida faoliyat yuritayotgan xotin-qizlar esa ayollarning siyosiy faolligini oshirishga qaratilgan amaliy strategik dasturlar ishlab chiqilishida yetakchilik qilishadi. Qolaversa, fuqarolik jamiyati institutlari, ayollar uyushmalari, ommaviy axborot vositalari vakillari esa gender tengligini qo'llab-quvvatlash va jamiyatda ayollar ijtimoiy-siyosiy mavqeni oshirishdagi ichki va tashqi islohotlarda tashabbuskorlik funksiyasini bajarishga xizmat qiladi [1]. Muayyan masalalarni hal etish borasida, jumladan, jamiyatda gender diskriminatsiyasiga qarshi kurashish kampaniyasi nafaqat bir partiya doirasida, balki partiyalararo ittifoq tuzilishiga xizmat qilishi umumiy muammoning ijobiy yechimiga yordam beradi.

Fuqarolik jamiyati institutlari gender tengligini ta'minlashda milliy va mintaqaviy miqyosda ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu orqali demokratik boshqaruv tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin. Shu o'rinda mamlakatimizda ayollar bilan bog'liq muammolarni hal etish, jamiyatda gender tenglikni ta'minlash maqsadida ijtimoiy-siyosiy hamkorlik amalga oshirilayotganligini ta'kidlash lozim [7]. So'nggi yillarda O'zbekistonda gender tengligini ta'minlash, xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish hamda xalqaro hamkorlik sohasida olib borilayotgan ishlar xalqaro hamjamiyat tomonidan alohida e'tirof etilmoqda. Bu sohaga oid 25 dan ziyod qonun va qonun osti hujjatlari qabul qilinganligi amalga oshirilayotgan ishlarning amaliy natijasidir. Davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyevning BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashining 46-sessiyasida (22.02.2021) va 78-sessiyasida (20.09.2023) ishtirok etib, ma'ruza qilishi, unda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va gender siyosati masalalariga alohida to'xtalishi [9] xalqaro hamjamiyat tomonidan ijobiy baholandi.

Aynan ijtimoiy sheriklikning gender tengligi mexanizmi ta'siri haqida to'xtaladigan bo'lsak, jahon taraqqiyotining zamonaviy bosqichida jamiyat hayotining barcha jabhalarida gender tengligiga erishish, inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash, ijtimoiy adolatga erishish dunyo hamjamiyatining diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Qolaversa, gender tengligi va iqtisodiy samaradorlik o'rtasida ham bevosita bog'liqlik mavjud. Chunki ikki jins ehtiyoj va manfaatlarini hisobga olish, ular uchun teng imkoniyatlar yaratish, avvalo, oilani mustahkamlash, uning farovonligiga erishish, farzandlarning jismoniy, ma'naviy va axloqiy tarbiyasini yaxshilashga [8] hissa qo'shadi. Bundan tashqari millatning iqtisodiy taraqqiyoti uchun imkoniyat va samaradorlikni oshiradi. O'z navbatida, iqtisodiy rivojlanish ham istiqbolda gender tengligi darajasining oshishi uchun qulay imkoniyatlarni ta'minlaydi.

Xulosa va takliflar. Yuqorida tadqiq etilgan ob'jekt borasida quyidagi taklif va xulosalarni ilgari surishimiz mumkin: respublikaning barcha hududlaridagi gender holatlarini tahlil qilish maqsadida ma'lumotlar bazasini yaratish, buning uchun esa jamiyatning jami qatlamlarini ijtimoiy kuzatishning amaliy mexanizmlarini yo'lga qo'yish lozim. Qolaversa, bu borada yana quyidagi omillarga e'tibor qaratish ijobiy natijalarga olib keladi:

fan, ta'lim va ishlab chiqarishda xodimlarning malakasini oshirishga mo'ljallangan o'quv dasturlariga gender masalalarini kiritish kadrlarning gender savodxonligini oshiradi;

huquqiy hujjatlar va ijtimoiy dasturlarni yaratishda gender tahlili qonunchilikda muhim ko'nikmalardan biriga aylanadi;

har qanday darajadagi budjetlarni ishlab chiqishda gender tafovutlari hisobga olinishi gender tengsizligining oldini oladi;

gender tenglik bo'yicha komissiyaning mintaqaviy va mahalliy miqyosda faoliyat yuritishi islohotlar samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi;

jamoat tashabbuslari davlat va shahar hokimiyatlari tomonidan qo'llab-quvvatlanadi va h.

Ayollarning siyosiy jarayonlardagi faolligi demokratik boshqaruvning tub tamoyillariga tayanganligini hisobga olgan holda bu kabi tadqiqotlar mamlakat ichkarisi va tashqarisida kechayotgan siyosiy o'zgarishlarga xotin-qizlarning munosabati va ta'sirini tahlil qilish imkoniyatini beradi. Biroq, jamiyatdagi mavjud gender tengsizligi muammolari mazkur siyosiy jarayonlarga to'sqinlik qiluvchi jiddiy muammo sifatida qaraladi. Gender muammolariga yechimni ijtimoiy hamkorlik orqali izlash

barobarida, bu boradagi mulohazalarimizni quyidagicha izohlashga harakat qildik:

Birinchidan, gender strategiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi barcha hamkorlar va turli darajadagi mas'ullarning faolligi va javobgarligini talab qiladi.

Ikkinchidan, gender tengligiga erishishda sektorlararo ijtimoiy sheriklik muhim mexanizm hisoblanib, har qanday masalaga nisbatan ratsional yechim topishga asos bo'ladi. Shuningdek, sektorlararo hamkorlik, birdamlik, uyushish, maqsad asosida birlashish, muloqotga kirishish va yagona yechim topish, konsensusga erishishda ahamiyatlidir. Bunda fuqarolik jamiyati institutlari, NNTlar ham xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligiga xizmat qiladigan asosiy faktorlar bo'lib xizmat qiladi.

Uchinchidan, gender tengsizligiga oid masalalarni hal qilish hokimiyatning davlat organlari va ko'p sonli xotin-qizlar tashkilotlarining o'zaro hamkorlik mexanizmining takomillashuvini talab qiladi. Bunda boshqa davlatlarning gender tengligiga erishish borasidagi ijobiy tajribasi, amaliyotini o'rganish maqsadida ular bilan tajriba almashish tizimini yaratish,

shuningdek, «Xotin-qizlar» mavzusiga doir ilmiy-tadqiqotlarni faollashtirishning muhim omillaridan biri – davlat, nohukumat va xalqaro tashkilotlar tomonidan genderga oid tadqiqotlarni moliyalashning samarali mexanizmlarini izlab topishdir.

To'rtinchidan, gender tengligini ta'minlashda OAVning ham o'rni beqiyos. Shuningdek, mamlakat ta'lim tizimining quyi bosqichidan tortib oliy o'quv yurtlarida gender tenglik tamoyillarini davlat ta'lim standartlari, dastur va rejalarida aks etishi, ya'ni institutsional maqom kasb etib borishi kutilgan maqsad va natijaga erishuv jarayonini yaqinlashtiradi.

Beshinchidan, siyosiy institutlar faolligi va mexanizmlarini o'rganishda gender tenglik tamoyillarining joriy etilishi ayni paytda ayollarning siyosatdagi rolini kompleks tadqiq etish masalasini yanada dolzarblashtirmoqda. Binobarin, xotin-qizlarning siyosiy faolligini oshirish, ularning qarorlar qabul qilishdagi ishtirokini ta'minlash, bu jabhada uchrayotgan muammo va kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida keng ko'lamli izlanishlar olib borish jamiyatda xotin-qizlar integratsiyasining muvaffaqiyatini ta'minlashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Поддержка участия женщин в деятельности политических партий. Руководство. Опубликовано Бюро по демократическим институтам и правам человека (БДИПЧ ОБСЕ). –Варшава, 2015. –С. 25. Электрон ресурс: <file:///C:/Users/fpb/Desktop/146301.pdf>
2. Степанова Н.М. Политика гендерного равенства в скандинавских странах. СПб.: ИСПГ. –Алетей, 2003. Электрон ресурс: <http://www.owl.ru/win/books/genderpolicy/stepanova2.htm>
3. Михеев А.Н. Многосторонние партнёрства: определение, принципы, типология, процесс осуществления. Информационное общество. –М., 2005. –№3. –С. 18-25.
4. Собчук Н.В. Основные подходы к интерпретации понятия межсекторного социального партнерства в современном мире / Н. В.Собчук // Научный вестник УРАГС. –Екатеринбург, 2008. –№5.
5. Лебедева И.С. Межсекторное социальное партнёрство как социальная система. Современные исследования социальных проблем. –М., 2010. – №4. 1(04). –С. 476.
6. Саидов С. Фуқаролик жамияти тизимида секторлараро ижтимоий шериклик феномени//Жамият ва бошқарув. –Т., 2019. – №2 (84). –Б. 103.
7. Ермошкина Т.В. Социально-политический аспект проблемы лидерства и гендерного воздействия на современность. Этносоциум и межнациональная культура. №10(136) 2019. Электрон ресурс: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_42336142_81721169.pdf
8. Сайдумов Дж.Х. Чеченская женщина и её общественно-правовой статус в тардиционном обществе (в прошлом и на современном этапе) // Право и Государство: теория и практика. №6(138). –М., 2016. –С. 97.
9. Prezident Shavkat Mirziyoevning BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashining 46-sessiyasidagi nutqi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy sayti: <https://president.uz/uz/lists/view/4179>.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.Mirziyoyevning Xalqaro xotin-qizlar kuniga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi: «Ayol qadri ulug'langan yurtida tinchlik va farovonlik bo'ladi». 07.03.2022. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy sayti: <https://president.uz/uz/lists/view/5036>